

SYLWETKI PROFESORÓW POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ

57 / 1

TADEUSZ TOŁWIŃSKI
(1887—1951)

Tadeusz Tołwiński urodził się 18 I 1887 r. w Odesie, był synem Mikołaja, architekta, profesora Warszawskiego Instytutu Politechnicznego (1901—1905), współorganizatora (1915) Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej (PW). Dzieciństwo i młodość spędził w Warszawie, gdzie w 1905 r. uzyskał maturę w rządowej szkole realnej. Idąc w ślady ojca, przez następnych pięć lat studiował architekturę na politechnice w Karlsruhe. Po uzyskaniu dyplomu architekta pogłębiał swą wiedzę specjalistyczną w dziedzinie architektury i budowy miast w trakcie licznych podróży naukowych do Anglii, Francji, Rosji, Włoch i Stanów Zjednoczonych. Plonem tych studiów stała się jego pierwsza publikacja o miastach-ogrodach, zamieszczona w *Przeglądzie Technicznym* (1912).

W 1913 r. T. Tołwiński zdał egzamin państwowy w Instytucie Inżynierów Cywilnych w Petersburgu i rozpoczął praktykę architektoniczną w Warszawie, początkowo w pracowni architekta Cz. Przybylskiego, późniejszego profesora PW, a następnie samodzielnie. Latem 1915 r., wspólnie z ojcem, wziął czynny udział w organizacji Wydziału Architektury PW i w opracowaniu szczegółowego programu studiów, zwłaszcza w zakresie kompozycji architektonicznej i budowy miast. Począwszy od listopada 1915 r. prowadził wykłady i ćwiczenia z zakresu kompozycji architektonicznej na młodszych semestrach. W 1919 r. został powołany przez Komisję Stabilizacyjną na Katedrę Budowy Miast w charakterze zastępcy profesora. W dniu 19 VIII 1920 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym. Z dniem 9 V 1934 r. uzyskał nominację na profesora zwyczajnego, a kierowana przez niego Katedra Budowy Miast została przemianowana na Katedrę Urbanistyki. W roku akad. 1937/38 sprawował funkcję dziekana Wydziału Architektury PW.

Jako architekt prof. T. Tołwiński uczestniczył w wielu konkursach architektonicznych i urbanistycznych, zdobywając liczne nagrody. Zrealizował m.in. nagrodzony I nagrodą projekt na rozplanowanie miasta-ogrodu w Żąbkach pod Warszawą (1912), projekt zespołu gmachów szkolnych Dyrekcji Tramwajów Miejskich w Warszawie (1913), projekt odbudowy warszawskiego teatru „Rozmaitości” (1920), nagrodzone pierwszymi nagrodami projekty gmachów warszawskich: Głównego Urzędu Telefonicznego (1922), gimnazjum im. S. Batorego przy ul. Myśliwieckiej (1923) i Muzeum Narodowego (1924). Był współorganizatorem planu Wielkiej Warszawy i autorem projektu przebudowy dzielnic warszawskich: Staromiejskiej i Powiśla (1916), przygotował plan odbudowy i regulacji Kalisza (1916), wypowiadał się w sprawach planów zabudowy innych miast, m.in. Ciechocinka, Lublina, Lwowa, Łodzi, Sosnowca i Włocławka.

W kwestiach dotyczących regulacji, przebudowy i rozbudowy miast polskich prof. T. Tołwiński zyskał sobie w okresie międzywojennym zasłużoną opinię

wybitnego specjalisty i był wielokrotnie powoływany przez Ministerstwo Robót Publicznych i Ministerstwo Spraw Wewnętrznych na rzeczoznawcę i konsultanta w sprawach urbanistycznych. Brał czynny udział w zbieraniu i opracowywaniu materiałów do planu inwentaryzacyjnego zabytków sztuki miasta Warszawy, będąc przewodniczącym Wydziału Konserwatorskiego w Towarzystwie Opieki nad Zabytkami Przeszłości (od 1919). Uczestniczył w międzynarodowych kongresach urbanistycznych w Wiedniu (1926) i Londynie (1935).

W dorobku pisarskim prof. T. Tołwińskiego na plan pierwszy wybija się trzytomowe, kilkakrotnie wznawiane dzieło „Urbanistyka” (t. I—II: 1934—1937, t. III 1963). Dziełem tym zyskał on sobie pełne prawo do tytułu pioniera myśli urbanistycznej XX wieku i miana twórcy polskiej szkoły urbanistycznej. „Ze szkoły T. Tołwińskiego — powiedział w 1947 r. jeden z członków Senatu Akademickiego PW — wyszli wszyscy bez wyjątku urbaniści polscy, którzy pracują dzisiaj nad odbudową i przebudową miast polskich z Warszawą na czele”.

Prof. T. Tołwiński brał czynny udział w pracach różnych organizacji społecznych i naukowych, krajowych i zagranicznych. Był m.in. współorganizatorem Towarzystwa Urbanistów Polskich, członkiem Stowarzyszenia Architektów RP, Komisji Technicznej Polskiej Akademii Umiejętności i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a od 1926 r. pozostawał we władzach International Federation for Housing and Town Planning.

Podczas okupacji hitlerowskiej uczestniczył czynnie w tajnym nauczaniu na Wydziale Architektury PW, który nie przerwał praktycznie swej działalności mimo zakazu władz niemieckich. Ponadto przewodniczył Komisji Rzecznawców Urbanistycznych, opracowującej w warunkach konspiracyjnych wytyczne dla przyszłej odbudowy i rozwoju powojennej Warszawy oraz przygotowywał do druku tom trzeci swego dzieła „Urbanistyka” (wydany pośmiertnie w 1963). Aresztowany przez gestapo, spędził kilka miesięcy w więzieniu na Pawiaku. Po rozstrzelaniu dziekana Wydziału Architektury, prof. S. Bryły w ulicznej egzekucji (3 XII 1943), prof. T. Tołwiński przejął po nim obowiązki dziekana i wypełniał je aż do wyzwolenia.

Ciężko ranny zimą 1945 r., w czasie działań wojennych w okręgu podwarszawskim, leczył się przez czas dłuższy w szpitalu w Żyrardowie, gdzie doczekał wyzwolenia. Przy jego łóżku szpitalnym odbywały się pierwsze zebrania Rady organizującego się na nowo Wydziału Architektury PW. Do końca życia prowadził działalność dydaktyczną w PW, a ponadto w Akademii Górniczej w Krakowie. W 1947 r. PW nadała mu godność doktora honoris causa. Prof. T. Tołwiński zmarł 13 I 1951 r. w Warszawie i został pochowany na cmentarzu Powązkowskim (217-VI-1/2/3).

Opracował Bogdan Gadomski